

Чурапчыга күн тахсар!

12+

2020 сүл
Балабан
ыйын
8 күнэ
оптуорунньук
№ 66 (11721)

САНА ОЛОХ

Чурапчы улуунун хаһыата • ХАҢЫАТ 1931 СЫЛ АЛТЫННЫ 15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР • @sanaoloh

— УЛУУСКА—БУ КҮННЭРГЭ—

КЫАЙЫ ДИКТАНА

Балабан ыйын 3 күнүгэр Бүтүн Арассыйатаабы историческай диктант дойду үрдүнэн ытытыллына. Диктант Кыайы 75 сылыгар ананна. Дьаһал Култуура уонна Үөрэх Министиритибэтин тэрийиитинэн ытытыллына.

Улууска бибилиэтиэкэ 6 былаһаакканы уонна 2 былаһаакканы үөрэх управлениета тэрийэн үлэлэттилэр. Былаһааккаларга барыта 175 киһи кытынна.

Диктанна 25 болпуруос Аба дойду Улуу сэриитин устуоруйатыгар сыһыаннаах болпуруостар тизэс быһыытынан толорулуннулар.

Акцияны тэрийбит үлэһиттэрбитигэр, волонтердарга, актыыбынай кыттааччыларга бибилиэтиэкэ аатыттан махталбытын тиздэбит.

Улуустаабы киин бибилиэтиэкэ.

УЛУУСКА – ҮӨРЭХ ХААМЫЙТА

Чурапчы улуунугар 2020-2021 сс. үөрэх дьыла дистанционнай көрүгүнэн сабаламмыта иккис нэдиэлэтигэр барда. Салгыы үөрэх хаамыыта уонна уһууаанна үлэ-хамнас хайдах ытытылла турарын туһунан Чурапчытаабы үөрэх салалтатын начаалынньыгын солбуйааччы Анастасия Николаевна Осипованы көрсөн кэпсэтибит.

Анастасия Николаевна, ааспыт атырдьах ыйын 27 күнүгэр онлайн-бизриигэ оскуолалар үлэсэ чопчу бэлэмнээхтэрин итиэннэ төһө оҕо оскуолаҥа барарын, учуутал, үлэһит хабыллан үлэлээри сылдьалларын туһунан суолталаах иһитиннэриини онорбутун. Билигин үөрэх хаамыыта хайдабыт? Оҕолор салгыы хайдах үөрэнэллэрий? Холобур, бүгүн Дьоккуускай куоракка, Үөһээ Бүлүү улуунугар алын сүһүөх кылаас оҕолоро бука бары араас симизин араас оскуолаҥа үөрэнэ бардылар.

— Үтүө күнүнэн! Билигин улууспутугар иттиини биэриэхтэригэр диэри, оскуолаларбыт тымныларын сибээстэн, дистанционнай үөрэхтээһини биэр нэдиэлэсэ уһаллыбыт. Онтон 7-с чыыһылаттан отук сезона сабалланнабына, оҕолорбут оскуолаҥа үөрэнэ барыахтаахтар этэ. Бизэ тыһыынчаҥа диэри нэһилиэнньэлээх нэһиликтэр 1-11 кылааска диэри бары оскуолаҥа тийэн үөрэнээхтээхтэр. Чурапчы нэһилигэр эмиз туох баар мизэни барытын тутуһан, талан ылбыт моделларынан толору үөрэнэ тахсаары олодохпутуна, ааспыт бэтинсэсэ о.э. балабан ыйын 4 күнүгэр улуустаабы суһал ыстаап иһитиннэриитинэн, эпидемиологическай балаһыанньа ыараабытынан, өссө биэр нэдиэлэ устата дистанционнай үөрэххэ олоҕорго соруйдулар. Инньэ гынан,

оҕолор балабан ыйын 7-12 күннэригэр диэри эмиз дьыла оҕолор үөрэнэр буоллулар.

Уһууааннарбыт билигин үлэлээбэттэр, баспытааталлар эмиз оҕолору кытары дистанционнай ньыманан, аныгы технологиялары тутуһан үлэлиэхтээхтэр. Онтон "Мичил" уһууаанна дьуһуурунай бөлөхтөр тэриллэн үлэлээн эрэллэр.

Муньахха, хас биридди оскуолаҥа кирии аанна температураны кээмэйдиир кыраадыстар уонна кылаас иһин ыраастыыр аппарааттар туруоруллаллар диэн иһитиннэриигэр эппитин. Билигин бары оскуолаҥа туруорулуннулар дуо?

— Рециркулятордар бары оскуолаҥа барытыгар кэллилэр, 202 устууканы ыллыбыт, оскуолаларга тарбатылынылар. Онно ирдэбил быһыытынан, кылаасан кылааска көһөрө сылдьан салгыны ыраастыахтаахтар. Термометрдары эмиз аҕаллыбыт, инньэ гынан оскуолалар бары графикарын онорон, биэр биризмэҥа бары үөрэххэ кэлбэттэр — сарыарда 8 чаастан сабалаан, 8.15-8.30-8.45... ити курдук аттарынан, тустуһунан биризмэҥа кэлиэхтээхтэр, кирии аанна термометрия оҕоһуллар буолан мизэр барыта кытаанахтык ылынылар. Дьинэр, үөрэнэргэ толору бэлэммит. Ол гынан баран, улууска уустук балаһыанньа үөскээн, суһал ыстаап быһаарытынан тохтоон олоҕубут.

Дистанционнай үөрэхтээһини ким хонтуруолууруй уонна оҕолор бары көмүүтэринэн, иһитиннэриигэр ситиминэн хабыллан олоҕоллор дуо?

— Билигин кулун тутар ый 17-тэн дистанционнай үөрэхтээһингэ көспүтүт, онно кээкэ ыарахаттар тахсыбытара. Холобура, эрдэ Бэрэ,

Уорба учаастактарыгар оҕолору үрдүтэн үөрэтэргэ көнүл ылан, үөрэтэ сылдьыбытыт. Онтон Мындаҕаайыга, Мырылаҥа интэриниэт сибээһэ суох буолан, кыһалҥа онно баара. Ол эрэри эмиз төлөпүүн сибээһинэн, оскуолаттан чугастуочукалары тутуһан, үөрэтии систиэмэтин ыппытара. Соробор волонтердар кумаабынан соруудахтары таһан, хардарыта сибээһи олохтообуттара. Итини барытын улуустаабы үөрэх салалтата тус хонтуруолугар тутан олоҕор. Манна хонтуруолу, мониторинны уопсай отделбыт нэдиэлэтигэр уонна күннээҥи диэн арааран толорулор, оҕоһа хас оҕо үөрэнэрэ, ыалдьан олоҕор, араас биричиинэлэр көстөллөр. Итини таһынан оҕо туох тизиниһиктэн үөрэнэрин кэтээн көрөр үлэни ытытабыт. Онно кээкэ ыарахаттар баалларын улуус дьаһалтата, тэрилтэлэр көмөлөрүнэн, оскуолалар тус көмүүтэрдэрин биэрэн, кыһалҥаах ыалларбытын хааччыбытара. Онон син балаһыанньаттан тахсыбытыт. Билигин оскуолаҥа тийэн үөрэнэр улахан баҕа санаалаах этибит да, кылҥа кэмгэ кыаллыбата, ол иһин тизиниһиктэн хааччылыыны отделларбыт хонтуруолга тутан олоҕоллор.

Дистанционнай үөрэх кэмизэр үөрэнээччилэри итии аһылыгынан хааччылыы болпуруоһун сүһилии быһаар эр?

— Итии аһылыгынан хааччылыы хайаан даҕаны ирдэниллэр. Эрдэ оҕолорго суох паяк түгэтэ сылдьыбытыт, билигин 1-4 кылааска диэри Арассыйа Бэрэсидьиэнэ Владимир Путин ыйаабынан, оскуолалар оҕолору бука барыларын босхо итии аһынан хааччылахтаах. Билигин алын сүһүөх кылаас оҕолоро итии аһылыгынан хааччылахтаахтар диэн, инньэ гынан бэдэрээлинэй үбүлээһин көрүлүннэбинэ да, суох паяк

быһыытынан кыайан биэрбэппит. Ол оннугар элбэх оҕолоох уонна кыаммат ыалларбытыгар 31 солк.50 харчы уонна 80 солк. 20 харчыга аһыыллар этэ. Итини 2021 сүл тохсунньу ыйыттан сабалаан, тэннээн биэриэхтээхтэр, ол түмүгэр ити этилибит категория оҕолоро бары 80 солк. аһыыр буолуохтара. Ити үп бу олоҕор кэмнэригэр суох паяк быһыытынан оҕолорго түнэтиллиэхтээх. Билигин түнэтиллэ илик.

Бары оҕолуун, учууталлыын оскуолаҥа тийэн үөрэнэр баҕалаахпыт. Билигин гриппол вакцинацията сабалаанна, улуустаабы киин балыһа үлэһиттэрэ графигынан, оскуолалары кэрийэн, учууталларга, оҕолорго прививка туруора сылдьаллар, босхо ыппаллар. Бу вакцинация баҕа өттүнэн туруоруллар, оҕо 15 саһыгар диэри төрөппүт сөбүлэнэ хайаан да ирдэниллэр, 15 саһыттан үөһэ үөрэнээччи бэйэтин баҕатынан ыһыан, ыһымыан сөп.

Оскуолалар каадыр өттүнэн хааччылыыларын сырдаһыан дуо?

— Хадаар, Одьулуун, Бэрэ уонна Чурапчы нэһилигэр оҕо ыспартыыбынай оскуолаларыгэр дириэктэр абазиннаһын толорооччулар үлэли олоҕоллор. Бу күннэргэ улуус дьаһалтата үөрэх салалтатын кытары сөкнөһөн дириэктэрдэри аһыахтара. Билигин туругунан, тобус оскуолаҥа 11 учуутал тийибэт этэ, ол эрэри күн айы ити сыппара кыччаһын өттүгэр барар. Хомойуох иһин, сорох нэһиликтэритигэр каадыр тийибэт, резомелары ыппаллар эрэри, усулуобуйатын көрөн, кырыы нэһиликтэргэ эдэр исписэлиистэр талаһа сатаабаттара улаханлык охсор.

Кэпсэттэ Сэмэн ЖЕНДРИНСКЭЙ.

— СЕЛЬСКОЕ ХОЗЯЙСТВО —

ПРОГРАММА ДАЕТ ПОЗИТИВНЫЕ РЕЗУЛЬТАТЫ

млн. рублей. На предоставленных семьям земельных участках под картофелеводство в селе Мындагай начался сбор урожая.

От 5800 голов кур-несушек, тоже для населения организованно завезенных в улус, в общем количестве произведено яиц на сумму более 5 млн. рублей.

В скором времени, с наступлением холодов, начнется забой уже выросших свиней, приобретенных в рамках улусной программы.

Ранее глава Якутии Айсен Николаев, в ходе рабочей поездки в Чурапчинский улус, подчеркнул, что даст поручение о поддержке развития семейной экономики для того, чтобы и другие муниципальные образования республики подключились к этому проекту и реально помогли бы повысить уровень жизни населения.

«Сейчас пришло время развивать этот проект на основе новых подходов, в первую очередь, по инициативе органов местного самоуправления. Он очень важен для села. В Чурапчинском улусе данный проект успешно реализован по 9 направлениям. Здесь организована поставка не только скороспелых животных и птиц, но и помощь в закупке теплиц, посадке картофеля и огорода, предоставление земельных участков», — считает Айсен Николаев.

Жители улуса выражают признательность администрации улуса за то, что в это сложное время своевременно и оперативно принята действительно работающая программа для поддержки семей.

Напомним, что для поддержания населения Чурапчинского улуса весной в связи с пандемией администрацией улуса реализуется программа по 9 направлениям, начиная от покупки свиней, кур, теплиц до субсидированной помощи сухими пайками многодетным семьям, дети которых работают в сенокосе, помощи в посадке огорода для семей в районном центре, по посадке

картофеля для фермерских хозяйств. Основная цель программы — развитие семейной экономики, обеспечение потребности семей продовольствием собственной заготовки, самостоятельности, дополнительный доход. На реализацию пилотного проекта в Чурапчинском районе направлено более 12 млн. рублей. По всем этим направлениям были прикреплены ответственные кураторы от администрации улуса, общественники и дистанционно работающие организации и созданы все условия для ведения хозяйства.

Пресс-центр МО «Чурапчинский улус»

— УЛУУ КЫЛЫБЫ 75 СЫЛЫНАН —

БИНИГИ ДЫИЭ КЭРГЭН--АБА ДОЙДУНУ КӨМУСКҮҮР УЛУУ СЭРИИГЭ

Алексей Егорович Саввин 1920 сыллаахха Чурапчы оройуонун Чакыр нэһилиэгэр төрөөбүтэ. 1939 сыллаахха Чурапчытаабы педагогическай училищени, 1959 сыллаахха Красноярскайдаабы үрдүкү партийнай оскуоланы бүтэрбитэ. Чурапчы оройуонугар Мындабаайыга учууталынан, завучунан үлэлээбитэ. Японияны утары сэрии кыттыылаабы. Армияттан кэлэн баран Дирингэ оскуола дириэктэринэн, ССКП райкомун сэкирэтээринэн, иккис сэкирэтээринэн, Муома оройуонугар ССКП райкомун пропаганда уонна агитацияба отделын сэбиэдиссэийинэн, Горнай оройуонугар ССКП райкомун бастакы сэкирэтээринэн, Бэрдэгэстээх орто оскуоланыгар учууталынан үлэлээбитэ. Кини биригэ төрөөбүттэринин сэриигэ кыттыыларын туһунан „Солдат, коммунист, педагог“ диэн кинигэттэн ылан бэчээккэ таһаарабыт.

Немецкай-фашистскай халабырдыттаран социалистическай Аба дойдуну көмүскүүр Улуу сэрии бэйэтин масштабынан, алдыатытынан, кырыгынан кини-аймах устуоруйатыгар урут хаһан даһаны буолбатах улахан сэрии этэ.

Сэбизскэй Сойуус бары омуктарыгар сэрииттэн эмсэһэлээбэтэх биригэ дьыэ кэргэн суоҕа. Сэрии биһиги да дьыэ кэргэни бастакы күнтэн хаппыта. Биһиги дьыэ кэргэннэ үс бырааттыылар баар этибит. Үһүн сэриигэ кыттыбыппыт. Бирибит сэрии хонуутугар охтубута.

Улахан убайым Николай Егорович Саввин — 1909 сыллаах төрүүх, Чакыр нэһилиэгин Молотов аатынан колхуос саамайтуруу актыыбынай үлэһитэ. Кини 1941 сыл сайыныгар бастакы хомуурга түбэһэн фронтка барбыта. 1942 сыл күһүнүгэр түөһүгэр курдары бааһыры ылан, иккис группалаах инбэлиит буолан дойдутугар эргиллибитэ. „Хорсунун иһин“ мэтээллээх. Кэлэн колхуос производствотыгар таһаарылаахтык үлэлээбитэ. 1989 сыллаахха бааһырыпта көбөн өлбүтэ. Эмээхсинин кытары холбоһон биригэ опорбуттарын устатыгар 11 төгүл оболоммуттарыттан билигин биригэ даһаны 650 суох. Биригэ геолог уоллаахтара—Николай Николаевич Саввин 40 сааһыгар сылдьан, урут геологынан үлэли сылдьан, хайаттан сууллан, бүүрүн доргуппут ыарыпта

көбөн, 1989 сыллаахха абатыныын биригэ күн өлбүтэ. Киниттэн 3 оҕо баар. Онон убайым 3 сизинээх. Владимир—тутуу инженерэ. Гоша—геолог. Кыһа Надя быйыл быраас үөрэбин бүтэрэр.

Кыра убайым Василий Егорович Саввин — 1917 сыллаах төрүүх. 1941 сыл күһүнүгэр Молотов аатынан колхуоска кылаадыаскынан үлэли сылдьан сэриигэ барбыта. Минометнай рота байыаһынан сылдьан, 1942 сыл ахсынны ыйга Курсккай куорат таһынаабы кыргыһыга өлбүтэ. Ити куорат Юсковскайдаабы кылаабыһатыгар көмүллүбүтэ. Кэргэнэ суох этэ.

Мин сэриигэ 1942 сыл балаан ыйын бүтүүтэ ынырыллыбытым. Иркутскай куорат таһыгар баар „Малыта“ диэн тимир суол ыстаансыатыгар тиздэн, онно дислокацияланан турар 1011-с стрелковай полкага тохтоппуттара. Ити полка анала—сэриигэ барар дьону байыаннай дьыалаба үөртэн арбаа фронтка ытыы эбит этэ. Миигин абылаах хонукка полковой оскуолага үөртэн, сержант званиятын ингэрэн баран, ПТР (танкалары алдьатар саа) отделениетын хамандырынан, рота комсомольскай тэрилтэтин сэкирэтээринэн ити полкага хаалларбыттара.

1944 сыл күһүнүгэр диэри фронтка барааччылары үөртэн, арбаа сэриилээх армияга ыппытым. Биһиги үөрэппит дьоммутун арбааттан

кэлэн атын хамандыырдар сэриигэ илдьэ бараллара. Мин хаста даһаны үөрэппит дьоммут кытары сэриигэ бараары, тылланан көрбүппүн, аккаастаан испиттэрэ. „Манна да сэрии“ диэн эппиэттииллэрэ.

1944 сыл күһүнүгэр биһиги полкабытын илин Монголия территориятыгар 292-с стрелковай дивизия штаба турар сиригэр. Дада дэриэбинэ таһыгар көһөрбүттэрэ. Итинтэн 1945 сыл атырдьах ыйын 5 күнүгэр Япония империалистарын утары сэриигэ сатыы барбыппыт. Атырдьах ыйын 9 күнэ буолар түүнүгэр ыраныыссаба турар Аргунь өрүһү туораан, тыһыынчаттан таһа килэмиэтири сатыы хааман, Улахан Хинган хайатын туораан, Маньчжурия киин куоратыгар Цицикарь диэннэ тийбиппит. Онно тийибиттэригэр сэрии бүппүтэ. Балаан ыйын 3 күнүгэр Япония аатырбыт Квантунскай армията биригэ тыла суох капитуляция аактатын илии баттаабыт этэ. Биһиги чааспыт Цицикарь куоракка гарнизоннай сулууспаны толоро хаалбыта.

Биһиги чааспыт сэрии бастакы күнүгэр эрэ кыратык ытыалаһыга түбөспүтэ. Онно даһаны айаанан иһэр строевой бэрээдэги үрөйбөтөбү. Сэрии иккис күнүттэн ыла наар сэрии бүгүн, бэбээһэ буолбут сирдэринэн айаанабыппыт. Айан кытаанах этэ. 40 кыраадыстаах куйааска бары байыаннай снаряжениебытын сүгэн,

уута суох от истиэптэринэн, таас хайалар быыстарынан түүннэри күнүстэри сатыы айаанаһын сыраны сылбаны ыла. Ол иһин буоллабы буолуо, биһиги дивизиябытыгар уонна полкабытыгар „Большой Хинганскай“ диэн ааты интэрбиттэрэ, итинэн бары саллааттарга, хамандыырдарга Генерал-писемус И. В. Сталин Махтал суругун туттарбыттара.

1945 сыл сатынны ый 15 күнүгэр миигин ССРС Бырабыыталыстыбатын уурааһар сеп түбэһиннэрэн, учуутал идэлээх буоларбынан, армияттан босхолообуттара, саллааска таһаарбыттара. Армияттан босхолонон барар „Бойобуой үтүөлэрин иһин“ мэтээлинэн наһараадаламмытым.

Армияга сулууспалааһыным устатыгар тыһыынчанан дьону кытары билсибитим, бодорустутум. Ол дьон санаалара биригэ этэ—бэрт түргэнник сэриигэ бара охсорго, элбэх өстөөбү кыдыйарга, кыайыыны ситиһэргэ. Сэриигэ өлөн хаалыахха өбүн туһунан ким даһаны толкуйдуу да барбат этэ. Олоххо барини оннук күүстээбэ. Араас омуктар бэрээстэбииттэллэрин кытары биригэ сылдыбытым да, биригэ даһаны омугунан атааннаһы баарын билбэтэбим. Бары биригэ дьыэ кэргэн куддук этибит.

Бэчээккэ
Алексей СЛЕПЦОВ бэлэмнээтэ.

Татьяна Петровна ПУДОВА,
"Снал тойгута" куруһуок чилиэнэ.

УЧУУТАЛЛАРЫМ БАРАХСАТТАР

Сага үөрөх дыла садаланага чулаһаата. Урут оскулаба 6 саалын туолбут оёну ылаалара ырааһыт эбит да, бэбэһэнни курдук бастагы кылааска кэлбиппин өйдүүбүн. Килэнэптэн 6 биэрэстэлээх өлөх диэн уруукта "Бойобуой" колхуос кинигэр сайылыкка олорорбут, сайылык оёлоро бары мустан бииргэ оёулаба кэлбит, кырагалары кереллөрө-харааллара. Майнайгы кылааска үөрэммит учууталым Егор Петрович Федоров диэн этэ. Федоровтар "Күүһү Түһүү" колхуос чилиэннэрэ, Көстөкүүн диэн убайдаарын, Коля диэн бырааттаарын биларим. Убайдара Көстөкүүн бырааттарын үөрэттэрэри, Чурапчы педучилищелыгар уһуннук остооруһунан — дьиз сууһааччынан үлэлээбитэ. Мин бастагы кылааһы бүтэрэн, сайынны лаабырга олордохтунэ, сарим садаламмыта, Сарыарда стройдаан баран биллэрбиттэрэ, лаабырбыт начаалыныага Гаврил Дмитриевич Ефимов этэ. Барабаан, горн тыаһынан добууһулаһаан сөүөлүү барарбыт тохтобула, оотору лаабырбыт сабыллыбыта.

Иккис кылааска Петр Николаевич Парфенов үөрэллэтэ. Кини олус көнө умуохтаах, байманнай көрүннээх киһи этэ. Мин кинини өссө оскулаба киризм иннинэ аайы бырааһынныыгар көрбүтүм. Биһиги Килэнэптэн 3 биэрэстэлээх Хорохой диэн алааска кытаан олорор элибит. Мавейга дьонум Килэнэптэ илдьэ кэлбиттэрэ, парават буолбута. Килэнэптэ кириэр үс сүрүн улахан суол бавра(билгитин да онук), ол суол устун кыһыл былаахтаах, былаахтаах дьон аллараа алаас ортогугар тырыбына тула мустубуттара. Параваты биир сулуустаах хороох баргалаах, оһиһаһаах киһи хамаандалыыра. Кини чулулаах атахтаах, урааныктаах аттаары. Ол — Петр Николаевич Парфенов эбит. Кини өссө сарим иннинэ удаарыннык учууталлары кытта Москвага муннаах сылдыбыт эбит. Иккис учууталым Егор Петрович Федоров уонна Петр Николаевич Парфенов иккис кылааска үөрэнэ сырыттаһытына, сааһыгар сэримгэ барбыттара. Өйдүүбүн: улахан кылааска мустубуллут. Егор Петрович тыл бөҕөнү элпитэ. Оттон Петр Николаевич кылаас иннигэр төттөрү-таары хаамыталыы сылдыбыта. Учууталларым иккис сэримтэн эриллибэтэхтэрэ.

Үлүс-төрдүс кылаастарга Михаил Егорович Дьячковский үөрэллэтэ. Колхуостар көһөрүлүүтүз баран, оёо абыаах этэ. Оһон иккис кылааһы: 1-3, 2-4-с кылаастары бииргэ үөрэтэллэрэ. Михаил Егорович — Сылаанна бандыыттар өлөрбүт реком бэрэсэдээтэлэ Егор Дьячковский уола эбит. Кытаанааха хууһуугар Петр Данилович Новгородова (Ньабаан Бүөтүргэ) быраатынан олорбуттар эбит.

Михаил Егорович олус дэгиттэр талааннаах учуутал этэ: олус үчүгэй бочардааба (киһиэхэ үөрэммит оёлор бары бочарбыт үчүгэй этэ), нанаа үчүгэйдик уруһуйдуура, балалайкага оһоннуура. Михаил Егорович ыарыһах бабайы этэ, абыаах сыл буолан бөрөн өлбүтэ. Төрдүс кылааска үөрэнэ сырыттаһытына, "Сибирский Союз гимназ" сурулулубута. Ону бары нойосуус үөрэтэн ыллыырбыт. Оскулабытыгар улахан каарта ыланан турара. Оһо бастаан куораттар ааттарыгар хара төгүрүк сыһарыллара. Кэлэн кыһыл төгүрүктэр сыһарыллан, Берлингэ тиийилиит...

Бэһис кылааска кириэхтээх сылбар (1944с.) арай сайылык оёолоро отонноон кэлэн дьиз дьизбитигэр тарбаһаары турдаһытына, Чурапчы диэкиттэн аттаах киһи көтүтэн кэллэ уонна улахан бабайык атын өдүттэн төһөкөн: "Ньукулэ Дьоскуоскай хайа диэки олороруй?" — диэтэ. Атынан дысары астаран кэлэн хаһытаан ыйыппытыттан мин, инники турар киһи, төттөрү улаханник "Ким диһигин?"

— ыйыттым, Кэннибиттэн адыһийим Мавейс тардылаата. "Хамыһаар быһыылаах," — диэтэ, Николай Николаевич Дьячковский ыйытар эбит, ыйан биэрдибит. Бэһис кылааска маннайгы уруока кириэн олордубут, сага оёолор бааллар: Арыһаахтан Еля Дружынова, Вася Попов (Иван Николаевич Попов убайы), Вася Сивцев, дьуһаа, уордьяннаах Мария Данилова — Бэһа Мавейа диэн оёолор үөрэнэ кэлбиттэр.

Арай, бастагы уруока кылаасыт аһа талалла түһээт, сурунаал кэлэн остоол үрдүгэр лас гына түстэ да, тирэһэ ээрбэстээх, хара сукуна көстүүмнээх киһи кириэн, мууһааһы кутан-симэн кириэн барда. Кылаас иһэ уу-чуумуу буолла, бары аһахтык атам, соһуйан олордубут. Уруок устата биир да тылы сахалыы санарбата. Мин кутаным абы — били, халыһаһан калсаппит киһим учууталым эбит — Иван Егорович Саввин Оо, учууталбыт Барахсан санаран-интэриэнсэ, калсаан-илсэн, хоһоонору нойосуус ааһан, оёо болбонтотун олус тардары. Арапдыһыар, мэнниктир диэн түгэм биэрбэт талааннаах да учуутал этэ. Бары нанаа сөбүлүүрбүт. Сорох ардыгар кэннибиттэн кэлэн, оройбутун таарыйан, "Бөһүм итэс," — диэн баран олорор дьизтигэр талээрэ. Баара-суоһа икки арз сыл үөрэллэтэ, ол кэнниттэн атын сиргэ көспүттэрэ. Михаил Егорович Дьячковский атын олус доһордуу этилэрэ. Михаил Егорович бырааһынныктарга балалайкага оһоннуура, Иван Егорович пляскалыыра...

Сэримтэн кэлбит сага учууталлар элбээн истилэр: Григорий Гаврилович Владимиров интэриэнсэ бастыааталлаабыта. Дьэниһитигэр кини илин баттыыра. Үчүгэй сыананы көрдөбүт, олус үөрэрэ. Ыллыырга, куһаан сыанага сирэйин түрдэһиннэрэрэ. Ону көрөөрү, харадары-таары уочараһтыырбыт, кутанмат элибит...

Семен Михайлович Максимов байманнай уруока үөрэтэрэ, түгэс кыра көрдүөгэ ыстыктаах мас сав бөҕө бавра, гранета угуллубут таралыһа суумкалар бааллара. Сорох ардыгар түүн интэриэнсэ тревога биэрэллэрэ. Оһооо оһон туран таһарбыт, ким туох курдаарынан ыга тардынарбыт. Учууталбыт төһө ыга тардыһылытын сөмүһүтүн курбут иһигэр уган бэрэбизрэхпирэ, оскула арбаа өттүгэр "сэрииллэ" барарбыт. Семен Максимович стройдаан хаамарга, ыллыырга үөрэтэрэ. Оскула улахан көрдүөгүгэр үрдүк кылаас улааттара төгүрүк сурааһын иһигэр ыстыктаах саалаах харабыла тураллара. Интеликтардар улахан болбонтотолорун байыаннай үөрөхкэ уураллара. Оскула оёолорун стройдаталлара, дьуһурунай оёо бөһүөннэйдэ хааман тийэн, чизэ биэрэн араардыыра. Байыаннай үөрөх Кыайы буоларын кытта уурайбыта.

Бэһис-алтыс кылааска өһөөн уруоктарыгар Мария Прокопьевна Захарова үөрэллэтэ. Кини олус өйдөтөн быһаарар сымнаас майылаах учуутал этэ. Биһиэхэ кылаасыт саалааһытынан үлэлээбитэ. Бэһис кылааска үөрэнэрбитигэр "Оскула оёотун быраабыла" диэн 20 пууннаах оһонун кирибитэ. Ол пууннары нойосуус үөрэтэхтээх элибит. Сорох оёолор ону үөрэтэллэрин, кырдык, ыарыһааталлара.

Алтыс кылааска үөрэнэ кирибитигэр Чурапчытан Конон Михайлович Метасев диэн сага учуутал кирибитэ. Кини биһигини ботаникага, химияга, физикага үөрэттэтэ. Көрдөрөн үөрэтэри олус сөбүлүүрэ. Уопут бөҕөнү өмөрөрбүт. Бастаан кирибит уруогар, арай, учууталбыт сурунаалын остоһага ууран баран таһаһы-сабын тэбэнэ. Соһуйдубут — таһаһа-саба ыраас бөҕө. Оһукайбыт кымырдаһтар олохторун-дьаһахтарын, үлэлэрин-

хамнастарын туһунан үөрэхпит садаламмыт эбит... Конон Михайлович туох-баар саһаны садалаар энтузиаст-учуутал этэ. Биһиги киһиэхэ аһа бастаан аккордеон диэн муусукаалынай инструманы көрсүбүтүм. Оһо олус үчүгэйдик оһоннуура. Аны туран оскулаба тыһынаах муһуу тэрийбитэ, пришкольной учаастагы олохтообута. Оһо оёолор сайын оёуруот аһын арааһын үүннэрэр буолбуттара. Өлөрбүт кыһаларын чуу-чулаларын оһороро, оскулаба көрүт инструментаарын (гитара, балалайка, мандолина) оркестрын тэрийбитэ. Кини куруһуока үөрэллэт оёолоро Акулина Попова, Платон Седалищев уо.д.а. оройуонка биллэр бэһист буолбуттара. Конон Михайлович колхуоска, оскула оёолоро көрөллөрүгэр-истэллэригэр аһаан, сөһү митэр учаастагы тэрийбитэ. Кини итинн тэһэ нэһиликэ муһуойун олохтоһуну садалаабыта. Оёолору бултата, балыктага илдьэн хонуктаах похоттары тэрийэрэ. Учууталбынан кэлэн Биригэ үлэлээбитигэр. Биридэ күһүн таһаас таһар массынатынан муһаалаан кэлэн иһэн: "Бу хатын чаранна дьиз туттуоһа, биһигини батыһан, учууталлар сыһыа дьиз туттуохтөрө." — диэбитим. Ол кэнниттэн кыһыммыт аһа, саас кэллэ. Биир үтүө күн Конон Михайлович: "Мотя, эн этэн бөрөн сылдыар үгэстээх эбикин дуу?" — диэтэ. Мин "ол тугу этэн баран толорботум" — диэн ес саба буоллум. Учууталым: "Мин дьизм аһааһын түһэрдим ээ," — диэтэ. Мин ол нөһүө кыһыныгар мас кэртэри калпартардим, суордардим. Аһааһын түһэрэбин кытта Хайахсыка сэримтэ бэрэсэдээтэллэнэн үлэһа аһаан бардим. Оһон маһым суордлан баран 4 сыл сылпыта. Хайахсытан калпадим саас Петр Дмитриевич Захаров "кыһыт дьизин тутуобун" диэн көбүлээн, 10-ча пөһөһа тахсыбыт оһоннор кэлэн көндөһүн таһаарыттара. Оһон аһа миһигин "Чурапчы" оһоннука парком сакретааринан ыһан, дьизм уонна сыһынан олоххо кирибитэ. Оһон сайылыыр эрэ дьиз буолбута. Дьэ, кырдык, ол кэнниттэн оһо 10-ча учуутал дьиз туттан, "Куонаан дьизбиннэтэ" диэн ааттанар төлбө баар буолла, мин дьизбэр сайын эрэ сайылыбын. Өссө биир сага учууталынан Пестерев Алексей Иванович кэлбитэ. Кини сарим кыһылааһа, фиарук этэ. Мин алтыс кылаасан ыла физкултуурага сылдыбат аһам, оёолор хайыһардыһылларын, сыһан түһэллэрин көрөн ыһаһааһыбын. Алексей Иванович "Мотя, кэл кэннибэр хайыһарга тур, үчүгэйдик миһиттэн тутус", — диэтэ. Мин ес кирибэх турдум, тутустум. Дьэ, сыһан түстүбүт ээ, өссө чомчобойтон чомчобойто түһэрбитигэр салпынҥа көтөр курдуктук, аһаһа иһигэр түһэн баран баһай эрэ сырылааһыт. Учууталбын ол кэнниттэн Михаил Степанович Окошевичков тһах оһонугар аһаарыһа көрсүбүтүм "Горыбай" оһоннука парком сакретаарыт эбит этэ. Михаил Степановичтык биллэхтилэр. Алексей Иванович Кытаанаах үлэһи олорон Анна Николаевна | диэн начаалынай кылаас учууталын кэргэн ылбыта. Сэттис кылааска саһа тыһагар кыһыны уһун өрөбүлгэ диэри Николай Михайлович Дьяков диэн олус сымнаас, интеллигентнай көрүннээх учуутал кэлэн үөрэттэтэ, кини улаханник ыалдыбыт дириктэрбитин Иван Иванович Макаровы соһуйан, аһыах ый дириктэрдээбитэ. Оһон тохсунньу ыйга комсомольскай кэмпиринскай бааран райкомол сакретаариттэн боскоһонон, оскула дириктэринэн, саһа тыһын учууталынан Гаврил Дмитриевич Ефимов аһаан кэлбитэ, кэргэнэ Феерония Ивановна начаалынай кылаас учуутала этэ.

Начаалынай кылаас учууталларынан мин үөрэнэр

сылларбар Ольга Акимовна Макарова, Елена Васильевна Игнатова, Марфа Ивановна Шадрина, Анна Николаевна үлэлээбиттарин өйдүүбүн, мин кинилэргэ үөрэммэтэбим. Сарим сылларыгар Наталья Михайловна Макарова үлэлээбитэ. Кытаанаах сэримтэн кэлбит дьонтон Наталья Михайловна кэргэнин Семен Сильвестрович Местниковы көрбүтүм. Наталья Михайловна кытта саһаһым, адыһийим дьуһаах олорбуттара, мин интэриэнсэ аһам. Семен Сильвестровичтык Сылантан мин убайым Петр (үөрэнээһин) аһынан аһаһыта. Семен Сильвестрович сэримтэн ыарыһах буолан кэлбит этэ, балаһан ыйыгар таһаарыа ампаарга таһаһын — саһын уларьтан дьизбэ киллэрбиттэрэ. Кэргэнин кытта өр олорботоһо, Чурапчыга кыһыны быһа балыһааһа сылпыта, саһыны орто дойдуттан барбытын Кытаанаах таһааран, Аһа кылабыһаһтар көмүстэрэ. Наталья Михайловна сүрдээх уус этэ, кэргэнин уһуобун байэтэ эриппитэ, кэргэнин балтын Дуһаны, быраатын Нариманы бэһигин балыктарын Лизаны, Машаны барыларын илдьэ сылдьан үөрэттэрэн үлэһит оһорбута. Дуһа куоракка олохсуйбута, Нариманы 1965 с. Бүлүү куоратыгар көрсүбүтүм, инженеринэн үлэһит, кэргэннаах, оёолордоох эбит этэ, балта Лиза Мандарайыга олохсуйбута, Маша аһа кэргэннаах оёолордоох учуутал этэ. Наталья Михайловна Кытаанаах калпаһына мһэхэ түһэрэ: "Мотя, Сизаннаах таһа сылдыах эрэ", — диэрэ. Оһооо Семен Сильвестрович уһуобар тахсарбыт, туһун эрэ хайаан да көннөрөрө, оһороро, саһата суох олороро, миһигин көрө сылдыарбар сорудахтыыра, саһаһа кэннико оскула 75 сыллаах үбүлүһүгэр кэлэ сылдыбыта, аһа Семен Сильвестрович уһуобар таһа сылдыбытыт.

Наталья Михайловна кэннико Чурапчы, Дьоскуоскай педучилищеларыгар үлэһи сылдыбыта, оһон Москвага "Академия общественно-экономических наук" үөрөхкэ ыһылыбыта, Сталин кыһынынан Светлананын үөрэнэ иһэн "башаринец" аһыран, төттөрү кэлбитэ. Университетка үлэһи сылдьан Иван Тарасов диэн Бүлүү диэкиттэн төрүттээх университет преподавателигэр кэргэн таһан төүрт оёолонмута: иһа уол, иһа кыыс. Улааттара иһаан Дьоскуоскайга олохсуйбуттара, улахан кыһа авиаконструктор үөрбэр кэлбит ньизмэс уолугар таһан Германияга олохсуйбута, кыра кыһа Эстонияга олохсуйбута. Кыһыттара иһаан Москвага үөрэммиттэрэ, хасты да оһук тыһарын билаллара. Кэргэнэ Иван Тарасов өлбүтүн кэнниттэн айанныыр ардэһина, Эстонияга да, Германияга да сайын баран олорон хэлэрэ. Куоракка киридэхпинэ, Наталья Михайловна сылдьан, хоһон урукуу санаһарбыт, Эстония, Германия олоһон-дьаһаһын туһунан элбэх калсаһа истэрим Кини аһатын кыһаһа бииргэ төрөбүт Көстөкүүн Макаров сизаннаах Константин Семенович, Иван Семенович Макаровтар үөрэнэр ардэһина, адыһаһаригэр олоро сылдыбыттара: Костяны "Эргизмис" диэрэ, Вананы «Мин оһом» диэрэ.

Дьэ, сэттис кылааска нууһа тыһагар үөрэллэт учууталым Михаил Ковофонович Попов оһоһум дьылбатын, онкулун оһорсубута. 1954 с. куорат педучилищелынан бүтэрбэр Москвага Ленин аһатын педунустууһа үөрэнэр мһэстэ бариллибитэ. Оһотоһура убайым Томпо оройуонугар үлэһаан, болдьоо бүтэн кэлиэхтээһэ. «Пропаландист» диэн бороһуоту көрө Дарылааһа кирибиттэ — арай, убайым кэлбэтэ, дьон "Хаандааһа дьон ууга түһэн өлбүттэр" диэн кэлсээтилер, олус кутаным. Хата, иһа хоһон баран убайым тийэн калпа, самолетуна

— АХТАН—САНААН —

Салгытыта. Иннин 4-с стр. көр.
Көппүт Борохуот өрүс орто тугар тохтоон, Хаандыгаба түһүөхтээх дьону тыынан ажалбыттар, оччотообуга Хаандыгаттан хаайыттан босхолонон дойдуларыгар бараары дьон бөҕө мустубут. Адьас тыынан топору киһи кириэн олорунан кэбиспит, ким да түһүөн бабарбат, борохуот үөгү бөҕө буолбут, икки киһи кыһыран тыыны өрүскэ иһирдэ диэки аспыттар, тыы эрдинэр да кыага суох даппаннаан сүүрүк угун тийиэн, борокуокка тумсунан аннылан, ортотунан хайдан дьон ууга түспүт, икки эрэ киһи быһааммыт, борокуот анныгар тардан ылаттаабыт, онно убайым аах — Федоров Петрдыын этэ сатаабыттарын, истибэккэ, Игнатьева Варя диэн Чурапчы педучилищетын бүтэрэн, Томпо 3 сыл үлэлээн дойдутугар Тааттага быһа кэлээри, тыага кириэн олорон онно ууга былдыанаахтаабыт, өлүгүн көрдөөн да булбатахтар. Оччотообуга самолет «Горячие Ключи» диэнтен көтөр эбит, онуоха диэри эмиз айанныаха наада эбит, Убайым кэлэн: «Эн эдэр киһи үлэли түс, бастаан мин үөрэниим», - диэтэ. Мин сөбүлэстим, мин онубар үөрэххэ путевоканы Коля Харитонов — кэлин лирик поэт буолбут Николай Чуор ылбыта. Кини Благоевченскаяга географ үөрэбин бүтэрибэтэ да, учууталлаабата — талаана арыллан

айар үлэнэн дьарыктаммыта, комсомол тэрилтэлэригар, эрдээксийлэргэ үлэлээбитэ, Кытаанааха кэлэ сылдьыбыта, биллиилээх поэт буолбута.

Дьэ, онон үлэли барар буоллум, Минпроска үлэбэ аната баран иһэн арай уулуссаба учууталбын Михаил Коенофонтовичи көрсө түстүм, кэпсэтибит. Михаил Коенофонтович: «Мотя, миэхэ интэринээккэ басылааталлыы табыс, учуутал да, басылаатал да хамнаһа тэн, эдьийгинин олорор дьиз биэриэм, эдьийин эрэ суох, чэй иһиэ, табах тардыа этэ буоллаба дии», - диэтэ. Иккиэн министризистибэ бардыбыт, каадыр отделын начаалынньыга Николаев диэн саастаах, манан баттахтаах киһи эбит. Наадабытын эттибит. Николаев мин учууталбын мөхтө: «Хоту дойдуга учуутал тийибэт, ан министир буолантын уулуссаттан учуутал хомуйа сылдьабын», - диэн элбэби санарда. Мин учууталбын мөхлүттэриттэн улаханньык кыһырдым, өсөтүөх санаам киридэ. Учууталым: «Мотя, чэ, мин бардым», - диэн тахсан барда. Николаев миигин «Өймөкөөннө Төрүт начаалынай оскулатыгар бар», - диэтэ. Мин өсөһөн: «Өймөкөөннө барбалпын, Халымаба, Анаабырга барабын», - диэтим. Кыайан быһаарсыбатыбыт. Иккис күммэр кэлэн кэпсэти эмиз тахсыбата.

Оччотообуга кулун тутар ый бүтүүтэ ханна үлэли барарын быһаарыллар, онон Халымаба да, Анаабырга да өбөлөр анаммыттары, миэстэ суобун билэр этим. Үһүс күммэр кэллим, эмиз кэпсэтии соччото суох буолла, ол спордохпутуна, арай, аатыгар үтүөлээх учуутал, уордыаннаах, Хатас оскулатын дириэктэринин Парфений Никитич Николаевтыын бэркэ билсэр кини быһылаах, «Хайа, бу Матрена Семеновна ханна ытаары ыктыгыт-быктыгыт?» - диэтэ. «Дьэ, өһөс оҕо, Өймөкөөннө барбат, Халымаба, Анаабырга барар үһү, онно миэстэ суох», - диэтэ. Парфений Никитич: «Матрена Семеновна биһиэхэ уһун практикатын барбыта... Матрена Семеновна, миэхэ төрдүс кылааһым учуутала ыалдьан уурайда, онон миэхэ 4-с кылааска учуутал суох, миэхэ тахсыан дуо?» - диэтэ. Мин сөбүлэстим, тута бирикээс табыста. Аны бирикээспин тутан Мархаба (оччотообу Дьоккуускай оройуонун киинэ) тийдим, Ронно сөбүлэстим: «Мы-кы-ча-нов Гер-ор-ий Дмитрие-вич диэммин» диэн сүһүөхтэринэн кытаанахтык санаран көрүстэ. Бирикээспин уунум, киһим туора бырабан кэбистэ, «Ди-плом-ну!» - диэн буолла. Биэрдим, дьэ сымнаата, кэпсэттэ, бирикээс таһаарда. Бэртээхэй Ронно сөбүлэстим.

Куһун Хатаска үлэли тийдим, 4-с кылааска учууталлаатым, икки сылынан

кэргэн тахсан икки оболоннум... Онон олобум дьылбатын учууталым Михаил Коенофонтович мөбүллэн быһаарбыта, кэлин учууталым Арылаааха олорон үлэбин-хамнаспын сэнээрэрэ, субалиирэ.

Сэттис кылааска үөрэнэрибитигэр Сылпантан сана учуутал кэлбитэ - Михаил Иванович Яковлев - устуоруйа, Конституция учуутала этэ. Кини биһиги кылааспытыгар салайааччынан анаммыта. Бэркэ тапсан үөрэнэн-үлэлээн, үөрэхпит сылын түмүктээбиппит.

Сааһырдабын аайы, уруккуну ырыналырын күүһүрэн иһэр эбит, ол аайы сэрйи сылларын өбөтө буолан, учууталларбар махталым, кэриэстэбиллээх өйдөбүлүм кэнээн, диригээн иһэр.

Бу ахтыы син уһун буолла, онон сорох санааларбын Көһөрүлгүү күнүнэн сибээстээн, суруйарым дуу, диэн тохтуубун.

Сага үөрэх сыла саҕаламмытынан, улус бары учууталларын итиитик-истинник эбэрдэлибин, бу уустук кэмнэ, үөрэх-ити үлэтигэр сага кэнсизиссийэни олоххо киллэриигэ айымнылаах үлэтигэр ситиһини, үтө доруобуйаны, олоххутугар дьолу баһарабын!

Мотрена Семеновна ЛЕОНТЬЕВА,
Саха Өрөспүүбүлүкэтин Бочуоттаах
ытык кырдыабаһа.

ЧУРАПЧЫТА УУЛАНАРЫН ТУҢУГАР ТУРУУЛАСПЫТА

1991 сыл, тохсунньу, таһырдыа ынах муоһа тосту барар тымныыта. Политикаба иннэ - кэннэ биллибэт букуллуу, бутуллуу. Ким тугу санарара, үбэрэ, үлэлиирэ-үлэлээбэтэ көнүл. Демократия кэллэ диэн үөрүү-көтүү, саксаннааһын. Горбачев онорбут улуу букуллуу, хааһыта күннээн - күөнэхтээн турар.

Ол кэмнэ мин пенсияба олоробун. Арайдыабыр билэрэбэ табаарыстарым Иван Петрович Васильев уонна Иннокентий Дмитриевич Неустроев көтөн түстүлэр. Дьонум манньык сэнэннээх буоллулар.

- Сысолэтин уурайда. Дойдугар пизэбэйдээ, обком сөбүлэһэр.

Мин үлэлээбэккэ сылга чугаһыыр олорон тэһийбэт да курдуктун. Хайа, уонна Дмитрий Петрович Лазарев Таатта үрэгин Чурапчы күөлүгэр холбуур идизэтин ким да өйөөбөт, ону

эмизсанаан, "сөл" диэбилпин кулгаабым эрэ истэн хаалла. Пленум буолла, ыччаттар бэйэлэрин кандидатураларын туруордулар да, мин ыраабынан хотон пизибэй буоллум. Чурапчы бөһүөлэгэ дьаабы: ити дьиз тонор, бу дьиз тонор. Хотуолунайдар эргэлэр, хачыгаардар аанньа үлэлээбэттэр. Биһир да туалет ыраастаммат, тобус-топорулар. Мин сарсыарда айы ыгыран, райсэбиэт бэрэссэдээтэлин Е.А. Борисовы "Дьизлэр тымныылар, хачыгаардары хонтуруоплаа, туалеттары ыраастат", - диэн соруудахтыбын. Сотору куоракка үлэли кирибитигэр кини онугар мин райсэбиэт бэрэссэдээтэлэ буоллум. Оройуон үбэ-харчыта мин илиибэр киридэ. Туох да хонтуруоп суох, демократия. Дьэ, Тааттаны Чурапчы күөлүгэр холбуур кыах баар буолла. Тугу гынаахха? Бастатан туран, мелиоратордары мустум,

мунньахтаатым. Онно Петр Петрович Макаровы аан бастаан көрсүбүтүм. Онно кини этии киллэрдэ: "Таатта үрэгин Хатылы бөһүөлэгин үөһэ өттүгүн, Аана Алааһын айабынан туора үс сүүстэн тахса миэстэ усталаах, 4-5 миэстэ үрдүктээх быһытта анныахха. Ол кэнниттэн Аана Алааһын, улахан уонна кыра Тумуһахтаах алаастар кириилларин сириэххэ. Таатта уута Липлэлээххэ, онтон Чурапчы күөлүгэр туох да харгыһа суох түһэр." Бу этиитин Лазарев обонньор сүбэлээн эппит буолуон сөл. Обонньор тардыас буолан мунньахха тып этээччигэ суох Онуоха мин "Росгидропроект" салайааччытын Анатолий Петрович Протопоповы кытта кэпсэтэ сырыттым, кыкыраччы акаастаар. "Хайдах бырайыактыыбыт?" - ыйытабын. Онуоха Петр туран: "Мин чааһынай бырайыактыыр тэрилтэ тэринизхпин сөл, ону билигин былаас утарбат, төттөрүтүн өйүүр, демократия буоллаба" - диэн соһутта. Мин үөрэн өрө көтө түстүм. Сэбизскэй өйүгүн - санаанан сырытабым, бобуулаах курдук өйдүүр киһи буоллабым. Кылаабынайа, баан - үп уорганнара билинэр, ылынар документациялара наада. Харчы мин хармааммар баар, хайа баһарар үбүлүүр кыахтаахпын.

Дьэ, итинник Петр Петрович "Угун" диэн мелиоративнай тэрилтэһэри бырайыактыыр тэрилтэ тэринмитэ. Илиибит босхо барбыта. Ол кэмнэ Петр Петрович оройуонун дьонун, инникитин - кэскилин туһугар хорсун, дьоруойдуу быһыта этэ диэтэхпинэ, арааһа, сыыспатым буолуо. Мантан саҕаламмыта - Чурапчы күөлүгэр элбэх уулаах Таатта үрэгин холбоһон. Бу бырайыактааһынна Петр Петрович кытта Тимофей Васильевич Ноев пааралаһан сүүрбүтүн-көппүтүн бөлүстүр тобоостох. Элбэх мэхэйдэр бааллара. Аччыгы Тумуһахтаабынан сир аннынан барар байыаннай сибээс лиинийэтэ Магадаанна ааһара, чэ, быһаччы Тихэй акылаан диэки. Бу быһыаннабына, Союуһу аймыыр айдаан туруохтааба. Ону Тимофей Васильевичтыын ааттаһан-көрдөһөн, үнэн-сүктэн нэһииччэ бырайыактыырга байыаннайдартан көнүл ылбыттара. Аны үрдүк 110 күүрүлүккэ хас да остуолба Аана Алааһынан Амма оройуонугар ааһара. Ону эмиз бэркэ сыралаһан "Якутскэнерготтан" көнүл ылбыттара, бырайыактыырга суол аһыллыбыта. Быһыты бырайыактааһын судургу этэ, онтон алаастар кириилларин сирии уустук этэ. Хайдах буолуохха диэн бопуруос эмиз тирээбитэ. Манна

эмиз урукку сибээс туһалаабыта. Владимир Тазадинов диэн татаар бэрдэ "Якутмелиостройга" үлэлиирэ. Кини мелиорацияба Бүлүү эгээрдер ууга баран ходуһалара уу анныгар баран ууну түһэрэргэ дэлби тэптэрэр салаа салайааччыта этэ. Онтон төрүт арахсан, "Взрывпром" диэн тэрилтэни тэринмитэ. Тимофейдаах Петр Тазадиновы төрүкү билэр буолан, кинини кутугунатан, алаастар кириилларин тобо тэптэрэргэ сөбүлэһин ылбыттара. Владимир Тазадинов миигин кытта дуогабар түһэрибэтэ. Сыанатыгар сөбүлэспитэ. Дуогабар быһытынан 1992 сыл муус устарга тобо тэптэрэргэ ылыммыта. Ити үлэлэр бырайыактарын үрдүк хаачыстыбалаахтык, ханнык да хонтуруоп тутуспат, мэхэйдэспэт гына Петр Петрович "Угун" диэн тэрилтэтинэн кэмигэр түмүктээбитэ.

"Мелиоводстрой" ПМК начаалынньыга Петр Николаевич Мишкин Таатта сунньун бөлүгүр быһыты 1991 сыл алтынньы ыйга астаран бүтэрибэтэ. Владимир Тазадинов алаастар кириилларин 1992 сыл муус устарга тобо тэптэрибэтэ. Таатта үрэгэ Чурапчы күөлүгэр кириэр суола арыллыбыта. Чурапчылар билигин көрөбүт дии, үс килэмистир усталаах, биэс килэмистир кэтиттээх улуу күөл килэйэ сытарын. 450 гектардаах күөл да күөл мууһун иһэн, багыһын сизэн, уон тыһыанна нэһилиэнньэлээх бөһүөлэк микрокилиимэтэ уларыйан, төһөлөөх дьон абыраммыта, доруобуйата түспүбүтэ буолуой? Итиннэ барытыгар Петр Петрович аата ааттаныахтаах, кыһыл көмүс буукубанан суруллуохтаах.

Кини бырайыак онорботобо, патриоттаабатаба буоллар, билигин даһаны Чурапчы дьонно сытыйбыт, дьаардаах күөл тобосун сытынан тунуйбут салгынынан тына олоруохтара этэ. Мин ити кэмнэ оройуону салайбыт, ити улуу дьыалаба кыттыгастаах буоламмын, баары баарынан, кырдыгы кырдыгынан суруйдум.

Максим Николаевич СИБИРЯКОВ,
"Үлэ Кыһыл знамята", "Бочуот
знага" уонна икки "Партия
килибиэннээбэ" бочуоттаах
уордыан,

барыта 4 уордыан кавалера,
4 судаарыстыбаннай мэтээл
хаһаайына,

Өрөспүүбүлүкэ үтүөлээх үлэһитэ,
үс улуус, алта нэһилиэк бочуоттаах
гражданина.

— ОХРАНА ПРИРОДЫ —

На территории региона действует 27 природных пожаров

По оперативным данным Авиалесоохраны на территории Якутии действует 27 природных пожаров на общей площади, пройденной огнем 899,1 гектар, при этом площадь активного горения составляет 1,65 гектар. За сутки возникло 2 пожара и 5 ликвидировано.

Органами управления Якутской территориальной подсистемы РСЧС проводится постоянное маневрирование сил и средств. На тушение лесных пожаров за сутки привлекались 167 человек и 42 единицы техники.

В случае ухудшения обстановки для защиты населенных пунктов от лесных пожаров на территории Республики Саха (Якутия) в готовности к применению в г. Якутск находится автотранспортная группировка Главного управления в количестве 90 человек личного состава и 9 единиц техники.

«За сутки площадь природных пожаров уменьшилась на 27 555,3 гектар за счет ликвидации очагов в зоне обслуживания и в зоне контроля. Основные усилия Главного управления направлены на защиту населенных пунктов, а

также на координацию сил и средств задействованных в тушении лесных пожаров. Все превентивные мероприятия по противопожарной защите населенных пунктов выполнены», — прокомментировал Павел Гарин, начальник Главного управления МЧС России по Республике Саха (Якутия).

В связи с отсутствием умеренных осадков и сохранением северо-западного ветра с усилением 5-10 м/с, существует вероятность задымления в 5 населенных пунктах на территории Горного, Олекминского, Хангаласского, Мегино-Кангаласского районов и ГО «г. Якутск».

Пресс-служба ГУ МЧС России по РС (Я).

ЭБЭРДЭЛИИБИТ!

Күндү убайбытын
Николай Афанасьевич
Дьячковский 70 сааһын
туолбуккунан итинник-
истинник эбэрдэлиибит!

Эйиэхэ чэгиэн
доруобуйаны, үгүс үөрүүнү
баҕарабыт! Кэргэнниг,
оболорун, сизэнэриг, чугас
дьонун таптаалларыгар,
ытык табылларыгар
угуттанан, өссө да уһуннук,
дьоллоохтук опор дьин баҕа санаабытын этэбит.

Ыарыы ыалласпатын, кырдьыы кыттыспатын,
сырдык санаа, дьол эрэ дьүөрлэстин!

Өрүү бу курдук этэннэ сылдьан үлэли-хамсыы,
күүс-көмө, сүбэ-ама буола сырыт дьин алгыыбыт!

Эбэрдэни кытта бииргэ төрөөбүттэрин,
кинилэр дьиз кэргэттэрэ.

БИТИРИИ/ОБЪЯВЛЕНИЕ

Дмитрий Николаевич Борисов аатыгар бэриллибит байыаннай
билиэт сүппүтүнэн, дьинэ суобунан аабыллар.

Күндү тапталлаах кэргэним, ийэбит, эбэбит, Одьулуун
нэһилиэтин олохтооҕо

ФЕДОРОВА Антонина Николаевна

бу дьыл балаҕан ыйын 4 күнүгэр уһун ыарахан ыарыыттан
олохтон туораабытын бары аймахтарыгар, билэр дьонугар,
биир дойдулаахтарыгар диригник курутууан туран
иһитинэрэбит.

Кэргэнэ, оболоро, күтүөттэрэ, кийиитэ, сизэнэрэ.

Кутурбанныарын тиздэллэр.

- Тапталлаах ийэтэ Федорова Антонина Николаевна уһун
ыараханыарыттан олохтон туораабытынан, кэллээгэлэригэр,
дьүөгэлэригэр Антонина Владимировнаҕа, чугас дьонугар
Чурапчытаагы 35 №-дээх суут учаастагы кэлэктибэ.

- Күндү балтылара, эдьийдэрэ, Одьулуун нэһилиэтин
олохтооҕо, медицинскэй үлэ бэтэрээнэ Федорова
Антонина Николаевна уһун ыарахан ыарыыттан олохтон
туораабытынан, кэргэнигэр Владимир Ивановичка,
оболоругар, сизэнэригэр Мугудайтан, Дьокуускайтан,
Чурапчыттан убайдара Афанасий, Гаврил, Павел, оболоро,
сизэнэрэ.

- Одьулуун нэһилиэтин олохтооҕо, үлэ бэтэрээнэ Федорова
Антонина Николаевна уһун ыарахан ыарыыттан олохтон
туораабытынан, табаарыстарыгар Владимир Ивановичка,
оболоругар Ираба, Ваняба, Тоняба дьиз кэргэнинэн
табаарыстара.

Бахсы, Алабар нэһилиэктэрин бочуоттаах олохтооҕо,
Хоту көһөрүллүү кыттыылааҕа, үлэ тыыл бэтэрээнэ, Саха
Өрөспүүбүлүкэтин тыа хаһаайыстыбатын, бэтэринээринэй
сулууспа бэтэрээнэ, "Оройуонун иннигэр үтүөлэрин иһин"
бэллээх хаһаайына, социалистическай куоталаһы үс төгүллээх
кыайыылааҕа

СЛЕПЦОВ Владимир Дмитриевич

бу дьыл, балаҕан ыйын 5 күнүгэр ыараханнык ыалдьан
олохтон туораабытын бары билэр дьонугар диригник
курутууан туран иһитинэрэбит.

Оболоро, сизэнэрэ, хос сизэнэрэ, чугас аймахтара.

Кутурбанныарын тиздэллэр.

- Истинник ытыктыыр биир дойдулаахтара, аҕа
табаарыстара, сүбэһиттэрэ, Аҕа дойду сэрмитин сылларыгар
Хоту көһөрүллүү кыттыылааҕа, Бахсы, Алабар нэһилиэктэрин,
улуус инники сайдыытыгар тыа хаһаайыстыбатын
бэтэринээринэй бырааһынан, отделение управляющейайынан
үлэлээбит нэһилиэктэргэ уопастыбаннай үлэни
тэрийээччи- салайааччы, Бахсы, Алабар нэһилиэктэрин
бочуоттаах олохтооҕо, ытык кырдьаҕастара Слепцов
Владимир Дмитриевич олохтон туораабытынан, оболоругар,
сизэнэригэр, бары аймахтарыгар, чугас дьонугар Дьокуускай
куоракка олорор биир дойдулаахтара, «Бахсы» түмсүү
салайааччыта В.Е. Попов,

- Хоту көһөрүллүү кыттыылааҕа, үлэ тыыл бэтэрээнэ,
Бахсыттан төрүттээх Алабар нэһилиэтин олохтооҕо
Слепцов Владимир Дмитриевич ыараханнык ыалдьан
олохтон туораабытынан, кыһыгар Мария Владимировна,
күтүөтүгэр Дмитрий Гаврильевич Новиковтарга, уолугар
Иван Владимировичка, кийиитигэр Мария Елисеевнаҕа,
оболоругар, сизэнэригэр Чурапчыттан Кандинскийдар,
Осиповтар, Лебединнар, Бахсыттан Барашковтар,
Демешиннар, Слепцовтар дьиз кэргэттэрэ.

Күндү тапталлаах эдьийиби, Одьулуун нэһилиэтин олохтооҕо, педагогическай үлэ бэтэрээнэ
ПОПОВА Мария Прокопьевна

74 сааһыгар ыараханнык ыалдьан, от ыйын 30 күнүгэр олохтон туораабытынан, оболоругар,
сизэнэригэр, хос сизэнэригэр, чугас дьонугар, аймахтарыгар диригник кутурбаммытын тиздэбит.

Балта Ирина Ивановна, оболоро Надежда, Ольга, күтүөтэ Евгений, балта Нида
Ивановна уола Артем, күтүөтэ Платон, Намтан Александра, Чыаппараттан Надежда, Клара
Мандаровтар.

Соловьев нэһилиэтин ытык олохтооҕо, сэрри сылын оҕото, элбэх оҕо тапталлаах аҕата, эһэтэ,
хос эһэтэ

БАХЧАНЕН Степан Александрович

соһуччу олохтон туораабытынан, кыргыттарыгар Марианна Степановнаҕа, Светлана Степановнаҕа,
уолаттарыгар Егор Степановичка, Павел Степановичка, Алексей Степановичка, Михаил
Степановичка, кийииттэригэр, күтүөттэригэр, сизэнэригэр, хос сизэнэригэр диригник кутурбаммытын
тиздэбит.

Соловьев нэһилиэтин дьаһалтата, дьокутааттарын сэбиэтэ.

Болугур нэһилиэтин олохтооҕо

НЕУСТРОЕВ Федор Михайлович

уһун ыарахан ыарыыттан олохтон туораабытынан, быраатыгар Дмитрий Михайловичка, кийиитигэр
Дария Устиновнаҕа, балтыгар Таисияҕа, бары чугас дьонугар диригник кутурбаммытын тиздэбит.

Намтан, Дьокуускайтан, Сылантан Дария Устиновна бииргэ төрөөбүттэрэ уонна кинилэр
дьиз кэргэттэрэ.

Өйдүүбүт, таптыбыт, умнубаппыт.

Бу дьыл, балаҕан ыйын 12 күнүгэр биһиги
убаастабыллаах, тапталлаах доһорбүт,
кылааһынныкыт **Макаров Петр Петрович**
олохтон туораабыта биир сылын туолар.

Биһиги табаарыспыт оройуонна биллэр
үтүө үлэһит, "Энгельс" колхоз бэрэссэдээтэлэ,
өр сылларга ситиһиһээхтик биригэдьиirinэн
үлэлээбит Макаров Петр Иванович улахан дьиз
кэргэнигэр төрөөбүтэ. Бу дьиз кэргэнтэн кини
эдьийэ, уордьаннаах учуутал, Арасыйыа
дубакка чөмпүүчү Дарья Кладкина,
убайдара — СССР үтүөлээх учуутала
М.П. Макаров, оройуон салайааччыта С. П.
Макаров буолан үүнэн-сайдан тахсыбытара.
Петя тапталга бигэнэн, үтүө майгылаах, кыра
сааһыттан үлэһэ эриллэн, дьаныардаах үлэһит
буола улааппыта. Оскуолаҕа сылдьан нулевой
кылаастан үчүгэйдик үөрэммитэ. Көрсүө
майгылаах үөрэнээччи, пионерскай дружина
сэбиэтин бэрэссэдээтэлэ этэ. 7-с кылаас
кэнниттэн биһиги орто үөрэххэ үөрэнэн, 1965
с. 11-с кылааһы бүтэрбиппит. Биһиги кылаас
ураты эйэлээх, түмсүүлээх этибит, билиннэ
дизир доһордоһобут. Биһиги кылаас хас да
түмсэр дьонноохтук, онтон биридэстэрэ —
ураты эйбээс сыһыаннаах, юмордаах, кизн
билиилээх Бүөккэ этэ. Кини барыбытын
бэйэттигэр тардара. Бүөккэ оскуола сылларыттан
дубат, саахымат мындыр оонньууларын
баһылаан күрэхтэһиһилэргэ кыттар. Ол иһигэр
ити сылларга саамай күүрэһинээх, дьон
болгомтогун тардар Чурапчы — Таатта матчевай
көрсүһүүлэригэр икки көрүннэ оройуон

сүүмэрдэммит хамаандатыгар кириэн, оройуон
чизһин үгүстүк, ситиһиһээхтик көмүскээбитэ.

Бүөккэ оскуоланы бүтэрэн баран,
гражданскай изһин төлөөн, үс сыл Сэбиэскэй
армияҕа сулууспалаан кэлбитэ. Онно
эмиз чизһинэй, үтүө үлэһитин көрдөрбүтэ.
Аэрофотосулууспа механигын эбээһинэһин
чизэстээхтик толорон "Отличник ВВС" аатын
ылан төннүбүтэ.

Армия кэнниттэн кини Горнайдаагы
тууту үнүстүүтүгэр үөрэнэ кирибитэ, кэлин
мелиорация идэтин талан, үнүстүүтүн көспүтэ
уонна олобун устатын тухары уу систизмэтин,
сири нүүэлсүтүү болпуростарыгар үлэлээбитэ.
1973 сылтан Дьокуускайдаагы туһааннаах
тэрилтэ управлениетын кылаабынай
инженеринэн, "Якутмелиоводстрой"
Чурапчытаагы учаастагы прорабынан,
инженеринэн, кылаабынай инженеринэн, "Угүт"
МП салайааччытынан, Чурапчытаагы УКС
бырайыактыыр бюротун инженеринэн, айылба
харыстабылын старшай иниспиктэринэн
үлэлээбитэ. Бүөтүр Бөтүрүөбүс биир
дьоһуннаах үлэтинэн буолар — Бэрэ учаастагар
сайынны уу ситимин онорон үлэлэппитэ. Ол
ситим билигин даҕаны сайын аайы үчүгэйдик
үлэлээн олохтоохтору обуруот айынан толору
хааччылар, онон Бэрэ сайылыга дьон-сэргэ
таптаан олохсуйар сирэ буолан турар.

Бүөтүр Бөтүрүөбүс олобун уоплаах кыһа,
сизэнэрэ эрэллээхтик салгыыллар.

Бииргэ үөрэммит доһотторун аатыттан
Петр КАЛАЧЕВ.

Тел. диригтор - Н.М. СТРУЧКОВА,
Кылаабынай эрдэктэр - Л.В. ГОРОХОВА,
Этигиттэр сэмэртээр, сурук отела - А.Н. ЗАХАРОВА,
Тыа хаһаайыстыбата, экономика отела -
А.М. СЛЕПЦОВ,
Кэргэтиннэр - М.В. ПЕТРОВА,
С.А. ЖЕНДРИНСКИИ,
Тананы - М.В. ПЕТРОВА,
Бачагыттан - С.А. ПАВЛОВ.

Тэрийэн таһаараччылар: СВ Бырабыытыстыбата,
Саха Өрөспүүбүлүкэтэ "Саха-аат" Сударыстыбаннай
аппоненнай тэрилтэтин "Саха олох" хаһыат
эрдэктэригэр,
677000, Дьокуускай к., Орданникова уул. 31, 124 кб,
тел./факс: (411-2) 34-39-17 e-mail: sakha-press@mail.ru,
Российской Федерации Роомнааһар ОВ салааларыгар
2020 с. бэс ыйын 3 күнүгэр регистрациялымыт нүмүрү
— ПИ №ТУ14-00569.

Эрдэктэригэр аадырыһа:
678670, Чурапчы сэт.,
Карп Маркс уул. 28 "а",
Телефоннар: эрдэктэр — 41-332, отеллар — 41-265, 41-
358. E-mail: sanaoloh@mail.ru,
сайт: sanaoloh.ru, Instagram: @
sanaoloh

Бачааҕа сааһа: № 66 (11721)
Кээмэй: 2 бөһ. лүһс
Ахсаан 1850, Хаһыат сыанаа: 15
Аһаар суруор этигэр сааһа ректор
поделителлар кээмэй сэт түбүкүр
бачааҕа, суруор иһигэр чачаар
кыргыттарыгар этигэр иһигэр аһаар
бачааҕа